

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

захоплення і вдячності за творчі досягнення учнів.

Отже, гуманізація навчально-виховного процесу на уроках української літератури – необхідна умова формування гуманних рис особистості учня, формування в нього духовних цінностей.

Література:

1. Амонашвілі Ш. О. Школа життя: пер. є рос. / Ш. О. Амонашвілі. – Хмельницький: Подільський культурно-просвітительський центр ім. М. К. Реріха, 2002. – 172 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: у двох книгах. Кн.1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
3. Кремень В. Освіта і наука України. Шляхи модернізації / В. Г. Кремень. – Київ : Грамота, 2003. – 216 с.
4. Рыбникова М. А. Очерки по методике литературного чтения / М. А. Рыбникова. – М.: Просвещение, 1985. – 37 с.
5. Родигіна І. В. Гуманізація та гуманітаризація природничо-наукової освіти школярів: автореф. дис. ... канд. пед. наук / І. В. Родигіна. – Луганськ, 2000. – 47 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад.школа, 1977. – Т.5.
7. Теплов Б. М. Заметки психолога при чтении художественной литературы // Избр. тр.: в 2 т. – М., 1985. – Т. 1. – 328 с.
8. Програма з української літератури, 5-9 класи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [mon.gov.ua>content/Osvita/ukr-lit-5-9-klasi\(1\).pdf](http://mon.gov.ua/content/Osvita/ukr-lit-5-9-klasi(1).pdf)

Ткаченко В. М.*

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ РОЗВИТКУ В УЧНІВ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ І ПРАВОЗНАВСТВА

У статті окреслено деякі методи і прийоми практичного використання технології критичного мислення на уроках історії і правознавства.

Мислення кожної людини розвивається й формується в процесі її власної активної пізнавальної діяльності й залежить від загального рівня пізнання, якого досягло суспільство на певному етапі свого розвитку, характеру та умов пізнання, психічних особливостей самої людини тощо. Тому мислення різних людей відповідає загальним психологічним закономірностям і водночас характеризується індивідуальними особливостями. Найістотнішими індивідуальними особливостями мислення є самостійність, критичність, гнучкість, глибина, широта, послідовність та швидкість.

Критичність мислення виявляється в здатності людини не піддаватися впливу чужих думок, об'єктивно оцінювати позитивні та негативні аспекти явища або факту, виявляти цінне й помилкове в них [1].

Розвиток критичного мислення передбачає формування

* © Ткаченко В. М.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

в учнів певних здібностей та вмінь: знання, розуміння, використання, аналіз, синтез, оцінка [2].

Актуальність і значущість цієї технології обґрунтовано в дослідженнях таких провідних вітчизняних науковців як В. Ковальов, О. Пометун, С. Терно, О. Тягло та ін.

Сьогодні в різних наукових джерелах можна знайти різні визначення критичного мислення. Усі вони зводяться до того, що критичне мислення означає мислення оцінне, рефлексивне. Це відкрите мислення, що не приймає догм, що розвивається шляхом накладення нової інформації на особистий життєвий досвід. У цьому і є відмінність критичного мислення від мислення творчого, яке не передбачає оцінюваності, а передбачає продукування нових ідей, дуже часто виходять за рамки життєвого досвіду, зовнішніх норм і правил.

Мета статті – характеристика методів і прийомів розвитку в учнів критичного мислення на уроках історії і правознавства.

Формування критичного мислення – підготовка для відкритого суспільства громадян, здатних до формулювання думок, розумного вибору між конкуруючими ідеями, вирішення проблем та відповідного обговорення ідей.

Основною формою організації навчання за даною технологією є уроки 7 типів (залежно від мети уроку та методів, якими ця мета досягається):

1. Вивчення інформації на основі тексту.
2. Розуміння оповідного тексту.
3. Кооперативного навчання.
4. Дискусії.
5. Письмового дослідження.
6. Розуміння аргументів.
7. Критичного слухання.

Розвиток критичного мислення призводить до наступних результатів:

- Висока мотивація учнів до освітнього процесу.
- Зростання розумових можливостей учнів, гнучкості мислення, його переключення з одного типу на інший.
- Розвиток здатності самостійно конструювати, будувати поняття і оперувати ними.
- Розвиток здатності передавати іншим авторську інформацію, піддавати її корекції, розуміти і приймати точку зору іншої людини.
- Розвиток уміння аналізувати отриману інформацію.

Основною цієї технології є трифазова структура уроку: виклик (актуалізація), осмислення (побудова знань), рефлексія (консолідація).

Виклик:

- Актуалізація наявних знань.
- Пробудження інтересу до отримання нової інформації.
- Постановка учнем власних цілей навчання.

Реалізація сенсу:

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

- Отримання нової інформації.
- Учні співвідносять старі знання з новими.

Рефлексія:

- Роздум, народження нового знання.
- Постановка учнем нових цілей навчання.

Технологія пропонує різноманітний набір прийомів і методів роботи з навчальними текстами і рекомендації з їх використання на кожній з цих стадій.

На стадії виклику учні будуть гіпотези, створюють своє бачення досліджуваного предмета або поняття, оперують наявними в пам'яті уявленнями, ознаками, перетворюють їх.

Одним із методів, що використовується на стадії виклику, є технологія «Понятійне колесо». Назву він отримав через те, що в закінченому вигляді дійсно нагадує колесо, у центрі якого пишеться ключове (досліджуване на уроці) поняття (тема), а навколо нього, з'єднані променями слова-асоціації (словосполучення), які пропонують діти.

Приклад: урок з теми «Що таке суспільство?»

Мета уроку: актуалізувати наявні знання про суспільство; створити умови для формування нових знань про суспільство і його типи.

Стадія виклику: учитель пропонує учням перерахувати відомі їм типи товариств (синоніми, слова-асоціації, словосполучення), зобразивши їх схемою. Надалі роботу на уроці можна будувати, використовуючи готове понятійне колесо. Наприклад, дати завдання згрупувати схожі поняття, а потім назвати ознаки, за якими проводилося об'єднання. Так хаотичне, на перший погляд, «колесо» вибудовується в струнку логічну схему уроку.

Стратегія ЗХД в лекційній формі.

Ця стратегія використовується як для читання, так і для прослуховування лекції. Її форма відображає три стадії, за якими будується освітній процес: виклик, осмислення, рефлексія. Цю стратегію найбільш доречно використовувати в тому випадку, коли лекція передуює дослідницькій роботі учнів, коли вона виконує функцію настановної, передбачає подальшу самостійну роботу.

Часто стратегія «ЗХД» застосовується з використанням однойменного алгоритму – «З» Знаємо, «Х» Хочемо дізнатися, «Д» Дізналися.

Приклад: Урок історії з теми: «Причини і початок Першої світової війни».

Мета уроку: Створити умови для засвоєння нового матеріалу про причини і початок Першої світової війни.

Фаза виклику.

Актуалізація знань і смислів. Заповнюючи графу «З» учні складають список знань, обговорюють їх і узагальнюють. У процесі обговорення можуть аргументувати свою точку зору. Учитель уточнює й узагальнює їхні висловлювання.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Пробудження пізнавального інтересу. Заповнюючи графу «Хочемо дізнатися», учні формулюють свої пізнавальні запити, які, відповідно, породжують мотивацію до їх задоволення.

Визначення напрямку у вивченні теми. Учні самостійно визначають основні поняття та напрями вивчення теми, наповнюючи змістом графу «Х».

Фаза реалізації сенсу.

Активне сприйняття інформації. Слухаючи лекцію, учні відбирають інформацію, необхідну для задоволення своїх пізнавальних запитів, пов'язаних із темою.

Зіставлення нового і старого знання. Слухаючи лекцію, учні можуть коригувати знання в графі «З».

Фаза рефлексії.

У графу «Д» учні записують нову для себе інформацію, що сприяє усвідомленню набутого знання.

Стратегія допомагає систематизувати матеріал, розвиває вміння визначати понятійний апарат, пов'язаний із темою, відображає процес роботи з інформацією.

Стадія реалізація сенсу.

Ця стадія передбачає активну роботу з різноманітними джерелами інформації: таблицями, схемами, документами, картами, з підручником, навчальним фільмом. На цій стадії застосовується прийом «інсерт».

Цей прийом є засобом, що дозволяє учневі відстежувати своє розуміння прочитаного тексту. Технічно він досить простий. Учнів треба познайомити з низкою маркувальних знаків і запропонувати їм у міру читання ставити їх олівцем на полях спеціально підібраного й роздрукованого тексту. Позначати слід окремі абзаци або речення в тексті або документі.

Позначки можуть бути такі:

Знаком «галочка» (v) позначається в тексті інформація, яка вже відома учневі. Він раніше з нею познайомився. При цьому джерело інформації і ступінь достовірності її не має значення.

Знаком «плюс» (+) позначається нове знання, нова інформація. Учень ставить цей знак тільки в тому випадку, якщо він уперше зустрічається з прочитаним текстом.

Знаком «мінус» (-) позначається те, що йде врозрід із наявними в учня уявленнями.

Знак «питання» (?) наголошує на тому, що залишилося незрозумілим учневі і вимагає додаткових відомостей, викликає бажання дізнатися більше.

Цей прийом потребує від учня не звичного пасивного читання, а активного й уважного. Він зобов'язує не просто читати, а вчитуватися в текст, відстежувати власне розуміння у процесі читання тексту або сприйняття будь-якої іншої інформації. При використанні цієї стратегії важливо, щоб зазначені питання (?) не залишилися без відповіді. Задовольнити цю пізнавальну потреба може як учитель, так і ті учні, у яких не виникло проблем із розумінням прочитаного.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Після прочитання або прослуховування тексту учням можна запропонувати заповнити таблицю, де значки стануть заголовками граф таблиці. У таблицю коротко заносяться відомості з тексту. Іноді цей прийом називають «таблицею подвійного (або потрійного) запису». Тоді ця таблиця заповнюється відразу, під час роботи з текстом.

Приклад: Урок історії на тему «Великі географічні відкриття та їх наслідки».

Мета уроку: створити умови для формування знань про Великі географічні відкриття та їх наслідки.

Прийом «інсерт» на цьому уроці використовувався у двох фазах: реалізації сенсу й рефлексії. На стадії реалізації сенсу діти працювали з текстом параграфа підручника, а на стадії рефлексії їм було запропоновано заповнити відповідну таблицю.

Прийом «Кластери»

Кластери або «грона» – графічний спосіб організації навчального матеріалу. Кластери – малюнкова форма, суть якої полягає в тому, що в середині аркуша записується основне слово (ідея, тема), а по боках від нього фіксується інформація, яка з ним пов'язана. У центрі – тема; навколо неї – великі смислові одиниці, з'єднуємо їх прямою лінією з темою, у кожній смисловій одиниці – свої риси, особливості [5].

Приклад. Урок на тему «Соціальні норми і поведінка»

Мета: Створити умови для формування знань про види соціальних норм і поведінки.

На цьому уроці учні можуть самі, без труднощів, сформулювати тему уроку. Учителю допомагається цього, поставивши учням кілька простих запитань:

– Як називаються норми, прийняті в суспільстві? (Соціальні.)

– Чи завжди соціальні норми дотримуються, або бувають випадки їх порушення? (На жаль, соціальні норми часто порушуються.)

– Як називається поведінка, яка відхиляється від загальноприйнятих норм? (поведінка, що відхиляється.)

– Так про що ми будемо сьогодні говорити на уроці?

Так, за допомогою вчителя, учні сформулювали тему уроку.

Після оголошення теми і мети уроку вчитель говорить, що на цьому уроці учні будуть самостійно вивчати новий матеріал за допомогою складання кластера. Клас об'єднується в групи.

Перший етап уроку. Учні в групах читають матеріал параграфа, обмінюються новою інформацією, знаходять ключову ідею теми і смислові одиниці, пов'язані з нею.

Другий етап уроку. Складання кластера. На кожній парті є папір, кольорові олівці і фломастери. На цьому етапі роботи учні виявляють творчість при складанні кластера. Але головне – зміст.

Третій етап уроку. Захист кластерів.

Четвертий етап уроку. Оцінювання роботи в групах та

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

підбиття підсумків.

Таким чином, графічні організатори розвивають уміння систематизувати навчальний матеріал, а також мають важливе значення для систематизації власних оціночних суджень самими учнями, відстеження самого процесу пізнання.

Отже, вищевказані методи і прийоми надають можливості розвивати в учнів навички критичного мислення, формують у них самостійність висловлювання, уміння грамотно використувати отриману інформацію.

Література:

1. Голяс С. В. Кластер як один із методів формування критичного мислення школярів на уроках світової літератури / С. В. Голяс. – Тернопіль, 2014. – 145 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>
3. Терно С. О. Теорія розвитку критичного мислення (на прикладі навчання історії) : [посібник для вчителя] / С. О. Терно. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. – 105 с.
4. Тягло О. В. Критичне мислення [навчальний посібник] / О. В. Тягло. – Харків : ВГ «Основа», 2008. – 187 с.

Фартушна І. А., Шуригіна Л. В. *

КОМУНІКАТИВНЕ НАВЧАННЯ ГОВОРІННЮ ТА ЧИТАННЮ УЧНІВ МОЛОДШОЇ ЛАНКИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті окреслено важливість формування комунікативних навичок говоріння та читання в учнів молодших класів на уроках англійської мови, а також показані різноманітні методи та форми роботи.

Сучасний стан міжнародних зв'язків України, вихід її в європейський та світовий простір, нові політичні, соціально-економічні та культурні реалії вимагають підвищення статусу англійської мови в нашій країні. Англійська мова є важливим засобом міжкультурного спілкування. Загальна стратегія навчання англійської мови визначається потребами сучасного суспільства. Цією стратегією є комунікативний підхід, який зумовлює практичну мету навчання й вивчення англійської мови, а саме формування й розвитку міжкультурної комунікативної компетенції [1].

Актуальність теми полягає в необхідності визначення нових стратегічних напрямів процесу оволодіння англійською мовою молодшими школярами, перегляду шляхів і засобів навчання.

Комунікативний підхід у навчанні англійської мови молодших школярів було відображено в роботах із психології та методики навчання англійської мови такими вченими як

* © Фартушна І. А., Шуригіна Л. В.